

ZVON

3/97

VELIKONOCE V NAŠÍ LITERATUŘE MILOSLAV HÝSEK

Velikonoce stejně jako vánoce, dvoje nejvýznamnější svátky křesťanského světa, které se v chrámech slaví symbolickými náboženskými obřady vrcholné mystiky a k nimž široké lidové vrstvy vykouzlily množství poetických zvyků a obyčejů, se přirozeně odrážejí také v krásné literatuře; srovnáme-li však tyto básnické ohlasy vánoční a velikonoční, brzy postřehneme, že doba vánoční v nich zanechala stopy hojnější. Příčin je jistě hned několik. Vánoce jsou svátky radostné: jsou oslavou narození syna Božího, který sestoupil na svět, aby lidstvu přinesl spásu; velikonoce jsou vzpomínkou na Kristovo utrpení a jeho smrt na kříži, a ačkoliv po Zeleném čtveřku a Velkém pátku, kdy se připomíná mučednický závěr jeho božského života, nás osvětluje den památky Kristova vzkříšení, přece jen myšlenka na smrt, kterou věřící prožívají v celé její vzrušující hrůze, nevymizí snadno ani v jásavém zpěvu, že vstal jest této chvíle. A vánoce jsou svátky zimní, jejichž poezii zvyšuje bílá nádhera přírody a kontrast teplého štěstí v domácnostech, kde se shromažďuje s pocitem bezpečné jednoty celá rodina; velikonoce připadají na časné jaro, kdy se příroda po zimním spánku teprve zvolna začíná probouzet k novému životu. Představa vánoc a představa zimy a jejich radost dokonale splyvá; představa jara se však plně vtělila teprve v měsíc máj a ne ve velikonoce, jež bývají jen jeho předzvěstí. Od vánoc si neodmyslíme stříbrný zvuk rolniček, jež vesele zpívají zasněženou krajinou, a v posledních letech jásavé dobrodružství zimních sportů; opravdový pocit jara nám však dává teprve měsíc květů a lásky, u nás nadto opěvovaný Máchou. Ale přesto se v naší literatuře velikonoční motivy stále vyskytují již od dob nejstarších.

Umučení Kristovo, jeho smrt na Golgátě a jeho vzkříšení inspirovalo křesťanské básníky všude a také u nás, zejména ve středověku, od světské marnosti odvráceném k slastem života věčného; z církevních kostelních obřadů se v našem písemnictví v předhusitské době vyvinuly velikonoční hry, básnické dramatizace posledních událostí Kristova pobytu na zemi. Tyto dramatizace patří k našim nejdůležitějším starým literárním památkám stejně jako epická zpracování oněch dějů v legendách. Naše nová literatura sice nemá epos, jako je „Mesiáš“ německého básníka Klopstocka, v němž by bylo českým slovem vylíčeno Kristovo utrpení v lidským rozumem nepochopitelné velikosti božské oběti; objevilo se i u nás několik pokusů prózou nebo dramaticky navázat na tuto látku, tragédie Boha-člověka se občas zpřítomňovala

i lidovými hrami, od nejstarších dob vznikaly zbožné písně na velikonoční téma, básníci z kněžských řad se vždy vzrušovali velikonočním mystériem ve své lyrice, ale dílo, jež by bylo trojale přežilo svou dobu, nevytvořil žádný. Z velikonočního týdne to byl zejména Velký pátek, o kterém rozjímá již obrozený veršovec Hek, Jiráskův F. L. Věk, a dále Kristovo vzkříšení, s nimiž se v našem písemnictví setkáváme nejčastěji. K Velkému pátku se připínají lidové pověry, z nichž některé byly básnicky také zpracovány: tak pouť českých zvonů do Říma, látka, kterou zbásnil Ant. Klášterský, a tradice, že se za zpěvu pašijí otvírají skály, v nichž leží tajemné poklady, které užili K. J. Erben v baladě „Poklad“ a Jar. Vrchlický v „Baladě blanické“. U Erbena do otevřené skály vstoupila žena s dítětem, oslněna zlatem, které tam spatřila, na dítě zapomněla a teprve po roce, potrestána i tím, že domnělé zlato bylo obyčejné kamení, může si dítě, své největší štěstí, rychle odnést domů; u Vrchlického se podobně do Blánika mezi čekající rytíře dostal sedlák Jíra. Ale více než tyto tradiční látky naše básníky zaujaly osoby nějak zúčastněné na Kristově osudu a některé z posledních událostí jeho života. Tak Jidaš, jenž Krista prodal za třicet stříbrných, o němž veršoval český autor již na počátku XIV. století a jenž je i v naší nové poezii postavou dosti častou; tak Ahasver, jenž znaveného Krista odehnal od svého domu a musí dále žít věky, než uvidí utrpení rovné utrpení Kristovu – od předbřeznových „Protichůdců“ V. B. Nebeského tento „věčný žid“, typická postava světové poezie, zdomácněl i v našem básnictví. Jos. Holeček zbásnil v „Našich“ legendu o sedlákovi, který jediný pomohl Kristovi cestou na Golgotu nést jeho těžký kříž a jemuž těžký život již zůstal údělem. Lidové podání s touto poslední cestou spojilo i legendu o slzičkách Panny Marie, s níž se rovněž setkáváme u umělých básníků.

ODPOVÍ STAREČEK? MARIE GLABAZŇOVÁ

Byl zářivý podzimní den. Slunce vlídně a laskavě líbalo střechy a keře a sládl nad velkoměstskou ulicí.

Čtyřicet dívek se sklánělo nad školními lavicemi. Byly vzrostlé a silné, růžové tváře, poznamenané sličností: žhnuly napětím a očekáváním. Prostornými okny vtékaly do učebny jasné světelné proudy. Voněly dálkami a něčím vlahým, snad dozrálým ovocem ze zelených zahrad a šfavnatými hrozny.

Vysoká štíhlá černovláska z první lavice, dívka jako karafiát, držela v ruce vázanou knihu a jasným, přesvědčivým hlasem z ní četla. Ostatní naslouchaly. Třídou teklo ticho, ticho jako píseň, nikdo ani nedýchal. Jen odkudsi z kolmé hlubiny pod okny přicházely proudy všedního ševelu, šumy a zvuky kroků a zastavovaly se za těmi šedými, oprýskanými činžáky, které zvědavě od rána do večera, aniž kdo věděl proč, nahlížely přes školní dvorek a přes ubohou žlutnoucí zahrádku.

Mladistvé tváře, prožehlé ozvěnou myšlenky, prožehlé něčím nevýslovně krásným a vzácným a nevyslovitelným, zrcadlily napjatou soustředěnost. Tichý a sváteční van se dotýkal všech věcí ve třídě: černé tabule, která se přísně a vznešeně mračí z hnědého dřevěného orámování, podřimujících zeměpisných a přírodopisných obrázků, i rozměrné mapy zemských polokoulí, téměř zakrývající boční stěnu. Napuštěná

podlaha, ponuře tmavá a na všech místech stejná a žalostně nudná, pokropena papírky a prachem dívčích střežičků, rozkvetla velkými zlatými kalichy. A tyto neviditelné kalichy s vysokými převislými stvoly se dotýkaly stěn i skloněných čel, rozvíjely se, voněly a byly plné mladistvého nadšení a mladistvé touhy a lásky, té posvátné, která jenom jedenkrát v životě zalehne duši a jahodová ústa. Před několika dny proběhla novinami zpráva, že Petr Bezruč, básník bídy a poroby ujařmeného slezského lidu, byl jmenován národním umělcem. Žákyně, které si větší díl své školní návštěvy odbyly v době nesvobody, slyšely ponejprv v životě Bezručovy Slezské písně. Vždy, když recitátorka přečetla báseň, tázala se učitelka na obsah a vysvětlovala, čemu která nerozuměla. Potom vypravovala o té tiché a krásné slezské zemi, vlasti Petra Bezruče, zastíněné šumnými lesy a horami, a vzpomínala na milá městečka a na malé vesničky s dobrým pracujícím lidem, které poznala ve svém mládí. Dívky nedýchaly, špendlík by bylo slyšet spadnout. Ještě nikdo jim, žijícím v přepychu a v hojnosti a pečlivě hýčkaným, takovým způsobem nekreslil těžký život venkovského lidu tam na zemských hranicích. A také nevěděly o dělnických koloniích, přilepených k velkému průmyslovému městu, ani o úzkých strmých uličkách na Slezské

Ostravě, ani o hlubokých černých šachtách pod zemí, ve kterých horňáci kopou uhlí.

Na zalesněném kopci se blyští vysoká Hrabyň a bílý poutní chrám, po mnohá desetiletí cíl utrápených poutníků a poutnic. Přicházeli z daleka, až z Pražské tam za vodou. Dívky slyší o novinách tištěných švabachem, které si Moravci v Pruském Slezsku sami vydávali, a o panu faráři Böhmovi . . .

Přelud na tabuli, lehce načrtnutý učitelčinými slovy, se proměnil v kraj na těšínské straně, v sírou, opuštěnou, krásnou a zapomenutou zemi s těmi nejubožejšími, o které se před lety rvali Němci a Poláci.

Hle, Tošonovice, Sviadnov, Pětvald a jiná místa, posvěcená verši básníkovými . . . Hrdý měšťan, odrodilec Bernard Žor, se dívá z okna svého domu na frydeckém rynku. A jeho stará matička, mluvící goralskou řečí, protože se žáné nenaučila, klečí na hřbitově . . .

Na temném pozadí kouzelné laterny se zjevily Staré Hamry pod šumným Gruněm s hrobem Maryčky Magdonové, -té přeubohé, přenešťastné slezské děvuchy . . . Velenská plynně a jemně četla tuto nesmrtelnou báseň, slzy soucitu a lítosti lámaly líbezný hlas.

Dívky zalétají myslí do dálek a do snů a svým duševním zrakem vidí mladého básníka s přísnou vráskou na čele, který v nocích naslouchá do tmy

u obludných verků a železáren a na klopotných cestách tohoto drsného podhorského kraje a který zapsal písmem plamenným pro věčnost všechny hříchy do nebe volající, které viděl, a všechny nespravedlnosti, páchané na ubohém lidu. A také vidí skromného starého básníka, který svými žalmy dobyl slávy světové a který pro všechny je pouze předobrym, přemilým stařečkem . . . Vidí ho, jak každoročně putuje na Gruň a na Lysou a jak se s láskou a pokorou rozhlíží po své milované slezské otčině, po těch zelených nivách i po chudobných polích, a jak jim žehná, jak jim blahořečí . . . A slyší, jak lidé ve Slezsku mají Petra Bezruče rádi. Že při slavnostech recitují jeho verše a jeho jméno že spínají se vším, co je jim nejdražší.

„Dívky, ani byste neřekly, jaké stohy dopisů, dárků a blahopřání dostal básník ke svým sedmdesátinám. Psali mu prostí lidé, četné obce i školní dítky. A Bezruč, člověk jemný a vděčný, za všechny tyto projevy děkoval. Byla to pro churavého starečka, věřte, perná robotá . . .“

Dívky se zamyslí. Vlasta, taková bledá dobračka v kostkovaných šatech, se vytasí s návrhem: „Prosím, my bychom mu chtěly k narozeninám také blahopřát!“ Učitelka se usmívá. Příštího dne Věra Vltavská, ta, která ve třídě skládá nejkrásnější slohové úlohy, při-

nese roztomilé, krasopisné psaníčko. A všechny, jak tak sedí v lavicích, se podepisují na čistý dopisní papír. A zvláště, křehce a šťastně se při tom usmívají . . .

Pozítří se ve třídě na malé tabulce na zdi u dveří skví podobizna Petra Bezruče. Ta na Radhošti s ovečkami. A pod ní básně a články, vystřížené z novin.

„A paní učitelko, je to opravdu Petr Bezruč? A proč se nikdy nechce dát fotografovat?“

Jiřina Nováková, taková přítulná, baculatá dívka, která jasným, čistým hlasem tak výrazně přednáší básně, přistupuje k učitelce, usmívá se a celá září svou snědou kulatou tvář a pomněnkovými očima a důvěrně šeptá: „Prosím, paní učitelko, má Petr Bezruč již naše psaníčko? A co asi říkal, když je četl? A zдалipak měl radost? A zдалipak se mu psaníčko líbilo?“ Třída organizuje sbírku učebních a zábavných knih a sbírku šatstva pro slezské kraje, válkou poškozené. Dívky přinášejí vše,

co mohou samy pohřešovat, a jsou blažené, když v deštivém říjnovém poledni odnášejí balíky s věcmi na poštu.

Krásný podzim dávno minul. Nebe je šedé, zachmuřené. Ze stromů spadlo téměř všechno listí. Nastaly smutné dny, nepohoda a plískanice. Slunce se ani neusměje a jeho jasné paprsky nepozlacují věci. Dívky sedí tiše a zádušně v lavicích. Píší, čtou, počítají, naslouchají výkladům. Jsou smutné a podivně zasněné. Snad si myslí, že všechno krásné a veselé navždy odešlo ze světa . . .

„A kdy nám, paní učitelko, Petr Bezruč odpoví na naše psaníčko?“ otázala se v takový ponurý, bezútěšný den Velenská učitelky.

„Dětiny, nemůžete přece čekat, že vám stareček na vaše malé psaníčko odpoví! Ten by měl, chudák starý, roboty, kdyby musel každému, kdo mu napíše, odepisovat. A potom, takový lístek od Petra Bezruče má velkou cenu . . .“

Úmysly mší sv. sloužených do uzávěrky Zvonu:

23.2.	za + rče Bláhovy a Bednářovy	<i>rod Bláhova</i>
26.2.	za Frant. Pavlicu	<i>pí Smrčková</i>
1.3.	za Josefku Pavlicovou	<i>pí Smrčková</i>
2.3.	na poděkování za dožitých 80 let a za ž. i + rod Daňkovu a Kadlčkovu	
	<i>pan Daněk</i>	
9.3.	na poděk. za 90 let života ve zdraví Libuše Široké	<i>děti a vnoučata</i>
10.3.	za Emila Drobného a jeho truchlící rodinu	<i>rod Jelínková</i>
16.3.	za + rče Bednářovy a Bláhovy	<i>rod Bláhova</i>

ZVON

Svatý Josefe

Jan Zahradníček

V této chvíli nikdo na tebe nemyslí
ale všichni jsou tvými dlužníky,
všichni jsou na útěku
Herodes, hosana andělské, vraždění nevinátek
všechno, co bylo, zůstává
zatímco Kalvárie
nezadržitelně se přibližuje

Stmívá se. Odešels
Křížování začne co nevidět
Poprašek světla jízlivého
jak prášek na krysy
leží ještě na trámech
na trávníku vyprahlém
na cestě, co nevede nikam

Mohlo to být z jara – blíž k tvému svátku
mohlo to být na podzim, vlaštovky odletěly
stejně
zůstává všechno v rovině udupání

Mráz mluví jak vedro a vedro jak mráz
a nikdo víc neodporuje tě řeči žoldněřské
těm pohledům svlékajícím
ze všech záloh a skrýší
že není už záminky
roucha nejtenčího
abychom zahalili svou hanbu
svou politováníhodnou slabost

Strom

pod který jsme utíkali
na nás padl
Je to kříž
a jestliže ho neobejmeme dobrovolně
budeme naň přibiti –

Tak zatímco nás jalo podezření k lilím
a jeden přes druhého zavrhuje utrpení
ty zůstáváš
zkonejšení nevýslovné potřeby otcovství
světa osiřelého
ubožáka hluchoněmého
který se už nedovede modlit
a neslyší
slavné oddychování dogmat
pravdivostí svou hrozivě roztrásající
všechny zdi jeho
lichu postavené

Jsi tam, kde se nerouhá, kde se nekne
jsi protinožcem říčivých prohlásování
a slov za babku
Sluch ucpaný vytrubováním chlubitvým
zná jen z doslechu ticho tvé nazaretské
ticho, jež předchází – ticho, jež následuje
Beránka v hukotu varhanovém
kterého držíš v náruči
než jej zbičují
a s ním nás všechny

Ale utrpení Kristovo, jeho smrt a vzkříšení se v polovině minulého století stalo i symbolem našeho národního osudu. Byl to vliv polského mesianismu, a tuto aplikaci na české dějiny přinesl do Čech za Slovanského sjezdu roku 1848 polský vlastenec K. Malisz; nejmohutnější výraz tomuto pojetí dal Jan Neruda ve dvou básních „Zpěvů pátečních“: na české Golgatě má matka Vlast mrtvého syna – Národ na svém klíně; perzekuce věrných z pobělohorské doby, kterou zobrazovali vlastenečtí malíři, byla Nerudovi protějškem zbičovaného Krista, jež Pilát ukazuje rozvášněnému davu – Ecce homo! Ecce homines! Podobně Julius Zeyer, abych neuváděl autory méně významné, dal snivému Inultovi v povídkě ze „Tří legend o krucifixu“ prožít Kristovo mučení i s jeho smrtí, když byl modelem vášnivé italské sochařce ke krucifixu, jenž měl národu přinést ulehčení. Ale byla-li Golgata symbolem českého utrpení a umírání, stalo se Kristovo vzkříšení také českou nadějí: i český národ, jako Kristus, vstane z mrtvých k novému, věčnému životu; a čeští básníci volali v této opojné představě nejednou své jásavé „Ku vzkříšení!“. Velikonoce se tak staly také svátky naší národní víry, předzvěstí zázraku, který se jednou opravdu uskuteční; a promluvila-li do tohoto očekávání i Václavova škepe ústřední básní slavné knihy „Golgata“, v níž nad obětí Kristovou triumfuje nepřemožitelný Satan, nejen poezie slovenská, v ní například Hviezdoslav, nýbrž i moderní básníci čeští, jako Otokar Theer, nepřestali nejtěžší pochybnosti překonávat nesmrtelným naučením čerpaným z osudu Kristova, jež znovu a znovu novým a novým generacím po dlouhá staletí připomínají svátky velikonoční.

Náš lid, jenž bez těžkých filozofických dum a úvah velikonoční týden od Květné neděle až po slavnost vzkříšení prožíval po světu, věrně zachovával staré velikonoční zvyky a obyčeje: a spisovatelé, kteří líčili lidový život, pojímali do svých povídek a obrázků také tyto zvyky s celou atmosférou venkova dnů velikonočních. První Božena Němcová, v jejíž „Babičce“ je navždy a jedinečně zachycena velikonoční nálada ratibořického údolíčka a blízké České Skalice, kde se babička s dětmi účastní vzkříšení, i s dynovačkou, která způsobila na Starém bělidle tolik radostného vzrušení, i s červenými vajíčky, jež děvčata přicrstala pro své hochy; velikonoce na Moravě rád líčil Václav Kosmák v drobných obrázcích svých „Kukátek“ a přímo národopisným dokumentem zůstanou příslušné kapitoly Mrštíková „Roku na vsi“; velikonoce na Chodsku poznáváme v Baarových „Osmačtyřicátnících“. A pražské velikonoce – vzpomeňme na fejetony Nerudovy nebo na obrázky Ignáta Herrmanna – kolik poezie český člověk vytvořil v souvislosti se svatým týdnem, který burcoval jeho lidské i národní vědomí!

Pořad bohoslužeb ve svatém týdnu:

Příležitost ke sv. zpovědi ve zpovědnici v dolním kostele.

23.3. Květná neděle mše sv. ze svěcením ratolestí a pašijemi 10.15 dolní kostel

27.3. Zelený čtvrtek, mše sv. na památku ustanovení večeře Páně bude v horním kostele v angličtině v 7.30 večer

28.3. Velký pátek, obřady bohoslužby slova s pašijovým příběhem, uctíváním kříže a sv. přijímáním v dolním kostele česky v 7.00 večer

29.3. Velikonoční vigilie (sobota večer), slavná bohoslužba se svěcením ohně a svíce, bohoslužbou slova, obnovou křestního slibu a bohoslužbou oběti v dolním kostele česky. Začneme svěcením ohně v horním kostele v 7.30 večer a pak se přesuneme do dolního kostela.

30.3. Velikonoční neděle 10.15 dolní kostel

Děkujeme za příspěvek na Zvon panu Bořivoji Machatému (NY)

Slovenská mše sv. každou neděli v 10 hod. ráno u sv. Jana Nepomuckého na Manhattanu (1st Ave a 66th St.)

Krajanské bohoslužby každou neděli v 10:15 ráno u Panny Marie Karmelské Newton Ave v Astorii v dolním kostele. Příležitost ke sv. zpovědi před i po mši sv. Po bohoslužbách následuje společné snídání.

zvont

ST. MARY'S
PO BOX 387
ROSLYN NY 11576

NON-PROFIT ORG.
U.S. POSTAGE PAID
ROSLYN NY 11576
PERMIT NO. 54